

Dárek v podobě brýlí

*„Italové byli nesnesitelně nadšeni sami ze sebe,
protože měli úspěšný týden a plný kotel generálů...“*

– GENERÁLMAJOR ADRIAN CARTON DE WIART

Michael Gambier-Parry stál a pozoroval otlučený vojenský jeep, který k němu směřoval přes skalnatou poušť. Gambier-Parry, devětačtyřicetiletý vysoký tmavovlasý voják s tenkým vojenským knírem, známý pro své kamarády jako ‚G-P‘, stál s prstem zaháknutým za opaskem vedle prázdného pouzdra na zbraň. Vedle něj byli tři další britští důstojníci s červenými pásy na límcích jejich zaprášených košil a červenými čepicemi, značícími jejich hodnosti. Desítky dalších důstojníků a mužů stálo v blízkosti tří vojenských vozidel Dorchester, mohutných obrněných vozů, jejichž kola měla rozměry kol na podvozcích přepravních letadlech. Několik britských obrněných aut a dodávek bylo rozprostřeno po poušti všude kolem. Vozidla byla rozbitá nebo z nich stoupal hustý černý kouř. Znamky bitvy, která se na tomto místě odehrála před pouhou hodinou. Němečtí vojáci sbírali ze země pušky a kulometry a vojenští doktoři obou stran běhali a starali se o zraněné, zabalené v dekách na zaprášené zemi nebo schované ve stínu dodávek.

„Co tady máme, pánové?“ zamumlal Ted Todhunter směrem k Michaelovi, jeho pohled byl upnutý k blížícímu se jeepu. Todhunter si upravil své brýle s černými obroučkami a otřel si zpcené čelo.

Ostatní setrvali v tichosti. George Younghusband sáhl do boční kapsy a vytáhl stříbrnou tabatěrku. Nabídl mužům kolem sebe cigaretu, avšak pouhý Todhunter ji vděčně přijal a o malou chvíli již do pouštního větru vyfukoval obláčky dýmu, které byly ihned odváty do neznáma.

Německý voják, jeden z několika ostatních oděných v písečné barvě vojenské jednotky Afrika Korps, spěchal k jeepu a po zastavení trhnutím otevřel dveře na spolujezdcově straně. Vystoupil průměrně vysoký muž kolem čtyřiceti let, německý důstojník, který jednou rukou svíral motocyklové brýle zavěšené kolem krku a druhou si zapínal svůj černý plášť spadající ke kolenům, zašpiněný od pouštního prachu. Ostatní auta zastavila poblíž a vystoupil zbytek vojáků, mnoho z nich drželo v rukou šanony na mapy a signální vlajky a spolu s německým velitelem se vydali směrem ke Gambier-Parrymu.

„No, tak tohle bych si nikdy...“ vyhrkl Younghusband, když rozpoznal blížícího se generála.

„Meine Herren,“ spustil mladý kapitán jednotky Afrika Korps, „dovolte mi vám představit – Generalleutnant Rommel.“

Rommel, přezdívaný ‚Pouštní liška‘, se zastavil před Gambier-Parrym, jeho pronikavé modré oči, pobaveně zářící zpod jeho šedé vojenské čepice, upřeně pozorovaly muže před sebou a jeho opálenou tvář proběhl přátelský úsměv.

„Generále,“ začal Rommel a jednou dlaní v rukavici se dotkl kraje své čepice.

„Pane,“ odpověděl Gambier-Parry a pozdrav mu oplatil. Jeho společníci gesto napodobili. Tak tohle je sám veliký Rommel, pomyslel si G-P a se zájmem Němce sledoval. Také Britové upřeně pozorovali Rommela, který si upravil šál obtočený kolem límce jeho kabátu, přičemž si všimli skrytých vyznamenání pod ním – Rytířský kříž Železného kříže (pozn. red.: Německé vyznamenání, které zřídil v září 1939 Adolf Hitler; vyznamenání je o stupeň vyšší než Železný kříž) a Modrý Max (pozn. red.: Pour le Mérite, francouzsky Za zásluhy, nejvyšší pruské a německé vojenské vyznamenání udělované do konce první světové války v roce 1918).

„Dovolte mi předat vám pozdravy generála,“ pronesl jeho tlumočník Hauptmann Hoffmann, „a rád by znal vaše jména.“

„Gambier-Parry, generálmajor 2. obrněné divize,“ Rommel přikývl, sundal si pravou rukavici a nabídl pravačku. G-P s váháním podal svou. Němcův stisk byl pevný a suchý jako poušť kolem nich.

„Brigádní generál Todhunter,“ představil G-P důstojníka stojícího za ním, „brigádní generál Vaughan a plukovník Younghusband.“ Hoffman si něco rychle zapsal do notesu, zatímco Rommelovy oči zkoumaly zachmuřené tváře vojáků kolem. Poté sdělil tlumočnickovi něco v němčině.

„Generál by rád věděl, zda vám něco nechybí.“¹

Příštích několik minut Rommel a starší důstojníci rozmlouvali prostřednictvím Hoffmanna. G-P a ostatní důstojníci si všimli, že Rommel byl slušnou bytostí, ne žádným klasickým nacistou. Jeho starost o jejich pohodlí a bezpečnost všem britským vojákům imponovala.

„Generál vás zve, generále Gambiere-Parry, abyste se k němu připojil na společné jídlo, budete-li chtít,“ zeptal se Hoffmann. G-P byl překvapen, avšak rychle souhlasil. Byl to nečekaný závěr dne, kdy britské vojsko utrpělo potupnou porážku. Posledních několik dní přineslo nepřátelským vojskům dárek v podobě velké skupiny demoralizovaných britských důstojníků. Nepodařilo se jim ubránit taktickému plánu Pouštní lišky a jeho účinnému vedení malého vojska.

*

Mechili v Libyi není výjimečné místo – pouhý nápis na mapě uprostřed Západní pouště. Brigádní generál Todhunter si jej však pamatuje jako „strašné místo v poušti“² Přesně zde se totiž pro Gambier-Parryho a jeho vojsko stala válka fatální.

25. března 1941 byly přední hlídky 2. obrněné divize napadeny a El Agheila dobytá. Následoval klidný týden, který přerušil generál Rommel svým útokem 1. dubna. 2. divize byla přinucena k ústupu a postupnému vracení se směrem k Egyptu za neustálého odrážení útoku Afrika Korps. Rommel započal tvrdé a účinné útoky na britské jednotky s pomocí italského 10. pluku *Bersaglieri* a částmi německé 5. lehké divize a 15. tankové divize. Britské a indické pluky, později patřící k 3. indické motorizované

brigádě pod velením brigádního generála Vaughana, byly z neustálého dorážení nepřátelských vojsk vyčerpány a projevovalo se to na klesající morálce a síle odolávat. Nadřízení generála Gambier-Parryho nebyli s jeho postupem spokojeni. V kuloárech se šušovalo o jeho „nedostatku akceschopnosti a ztrátě kontroly nad situací.“³ 4. dubna dostal nařízeno zablokovat otevřené levé křídlo Západních pouštních jednotek, avšak ukázalo se, že i přes svou odvahu je 2. obrněná divize nezkušená, malá co do počtu vojáků, munice i vojenského vybavení a chybí jí silný a odhodlaný vůdce, který byl v té chvíli potřeba.⁴

V době, kdy G-P a jeho divizní velení dorazili 7. dubna večer do Mechili, vzdálené 97 kilometrů od města Derna, byli na pokraji svých sil.⁵ 2. obrněná divize slovy jednoho ze starších důstojníků „byla rozpadlá na kusy.“⁶ Byl to do očí bijící kontrast ve srovnání s 9. australskou pěchotní divizí pod vedením generálmajora Leslieho Morsheada, která se snažila probít zpět do Tobruku s „překvapivými schopnostmi vzhledem k nedostatku zkušeností“⁷

Jednačtyřicetiletý brigádní generál Todhunter sloužil pod generálem Gambier-Parrym jako velitel královského dělostřelectva 2. obrněné divize. Jeho skupina se octla pod sporadickou palbou německého dělostřelectva a spoustou stříelby ze stran jejich kulometných skupin. Tak to trvalo celý den až do večera, kdy Němci zvýšili intenzitu útoku a vojáci se začali probíjovat na perimetr. Tehdy se britským vojákům podařilo útok odrazit, ale ztráty byly značné. Strategická situace se zhoršovala se stupňujícím nátlakem Rommelovy neústupné, tvrdošíjné armády.

Todhunter byl na pozici povýšen pouhý měsíc předtím, zatímco byl na propustce v Káhiře. Narodil se ve farmářské rodině v South Essexu a v roce 1922 se přidal ke královskému jezdecktvu, poté co opustil město Rugby. Měl husté tmavé vlasy a nosil brýle s tlustými černými obroučkami, díky kterým vypadal spíše jako univerzitní profesor než zkušený a ostřílený voják. Byl povolán zpět na frontu do Libye, kde se připojil ke generálu Gambier-Parrymu jako dočasný vojenský brigádní generál.

S prvním ranním světlem se Britové začali posouvat na východ směrem k Egyptu, do bezpečí. Todhunterovým úkolem byla organizace obranných úkonů divizního velení. Gambier-Parry a jeho jednotka se přesunuli dopředu, ale jednotka byla ‚nechráněná a bez znalostí o momentální poloze nepřátelského vojska‘.⁸ Rommel je však záhy dohnal. ‚Jakmile byla dostatečná viditelnost, oclli jsme se pod těžkou dělostřeleckou palbou,‘ napsal Todhunter o několik dní později. ‚Bylo jich moc a jejich výzbroj přesahovala tu naši. Přidaly se k nim kulometry a protitankové zbraně.‘⁹ Unikali v mohutných vojenských vozidlech Dorchester a divizní důstojníci se rozhodli změnit směr pohybu jejich pluku na jih ve snaze přelstít Němce a až poté se vrátit k ústupu na východ. K četě generála Gambier-Parryho a Todhuntera patřil také brigádní generál Vaughan, známý všem jako ‚Rudolph‘, s jeho indickými vojáky; plukovník jezdecké pěchoty George Younghusband, příbuzný slavného dobrodruha sira Francise Younghusbanda, dobyvatele Tibetu. Younghusband byl GSO1 (generální štábní důstojník 1. stupně), zodpovědný za řízení boje a provádění příkazů Gambier-Parryho. Younghusband zapůsobil na vyšší velení, které napsalo, že ‚dokázal dodat sebedůvěru a odvahu.‘¹⁰

‚Situace vypadala ponuře a nepříznivě,‘ napsal Todhunter zdrženlivě. Britský únik byl odsouzen k nezdaru, jelikož jejich jednotky narazily na německou sílu bezprostředně po výjezdu.

Todhunterův Dorchester právě stoupal do mírného svahu, když je obklopilo šest německých tanků. Pěchota střílela kulometry a protitankovými střelami do britské kolony, čímž dostali britský pluk do nesnázi a zmatku. Během několika vteřin provrtalo vozidlo několik německých kulek, z nichž část se zavrtalo do sedadla pod Todhunterovými nohama a jedna do jeho příručního kufříku. Vozidlo se najednou otřásl o kabinu zaplnil kouř a prach. Protitanková střela prorazila vozidlem jako horký nůž kostkou másla.¹¹ Todhunter a jeho tým ve spěchu vyskočili z vozidla a kryli se před blížícími se vozidly. Během několika dalších vteřin byl výsledek situace jasný – divizní velitelství 2. obrněné divize a jednotky připojené k jeho

ochraně neměly možnost úniku. Byli obklíčení a muži kolem začali zvedat ruce a vzdávat se.¹²

Prach a kouř se nesly nad rozpáleným bojištěm, na kterém více než 2 000 britských a indických vojáků klonilo své zbraně k zemi. Vzdávali se německým jednotkám kolem nich. Todhunterův štábní velitel se k němu otočil a řekl:

„Pane, můžeme využít zmatek a zkusit uprchnout.“

„Souhlasím,“ odpověděl Todhunter a prozkoumával bojiště kolem nich. „Uprchněte jako první a nechte mě tady. Za pár minut se k vám přidám. V téhle zatracené červené čepici jsem příliš nápadný,“ řekl a dotkl se své čepice, jejích zelených okrajů a zářivě červeného pruhu, označujícího jeho velitelskou funkci.¹³ Stejná červená barva lemovala límec jeho košile.

„Ale pane,“ protestoval kapitán.

„Běžte! Vypadněte!“ nařídil Todhunter a poklepal ho po rameni. „Jdu hned za vámi.“

Kapitán neochotně utíkal pryč od blížících se německých vojáků a sbíral s sebou i ostatní vojáky. Podařilo se mu proniknout německou linií a o několik dní později se spolu s padesáti jedna vojáky a osmi vozidly dostal na britskou základnu v Mersa Matruh.¹⁴

Pro Todhuntera se zdálo, že válka skončila. Jeden z důstojníků, kteří uprchli, prohlásil ve svém hlášení, že viděl Todhuntera „v pobouřené náladě a silně klejícího“.¹⁵ Jeho pochmurnou náladu sdílel G-P a všichni ostatní důstojníci, kteří byli „chyceni v pytli“.¹⁶

*

O den dříve před pouštními událostmi se Němcům podařilo jejich nejzdařilejší zajetí. Generálporučík sir Richard O'Connor dorazil do Libye na palubě letadla z Egypta. Sir O'Connor byl „menšího vzrůstu, robustní, avšak se silnou fyzikou“.¹⁷ Bezpochyby patřil mezi nejschopnější pouštní generály britské armády. Sir Archibald Wavell, britský vrchní velitel na Blízkém východě, věděl, že potřebuje znovu využít schopnosti malého generála. Situace se rapidně zhoršovala s každou další hodinou. Členové

Afrika Korps pod Rommelovým velením válcovali britské jednotky a základny od Coast Road až po důležitý přístav v Tobruku. Neznamenalo to, že Wavell nedůvěřuje svému současnému veliteli Východních pouštních jednotek, nezkroutnému a brilantnímu generálmajorovi jménem sir Philip Neame. Postrádal však zkušenosti z pouštního boje, zatímco O'Connor mohl, obrazně řečeno, psát knihu o boji v severní Africe.

O'Connorovi bylo padesát dva let, když padl do zajetí. Pro Němce i pro Brity byla představa, že tento ostrílený generál, jehož kariéra za poslední dobu rapidně stoupala vzhůru, padne jedné zmatené noci v Libyjské poušti do zajetí, tím posledním, co by je napadlo. O'Connor se připojil k armádě v roce 1909 a z první světové války se vrátil s vyznamenáními, mezi které patřil Military Cross a Řád za vynikající službu. Druhý zmíněný byl o pouhou úroveň nižší než vyznamenání Viktoriini kříž. Poté byl O'Connor v roce 1936 převelen jako velící důstojník brigády na nebezpečnou severovýchodní frontu v Indii. Tam musel čelit Arabské revoluci v Jeruzalémě, která propukla roku 1940. Jeho schopností si však vrchní velitelé všimli až díky výsledkům v Africe. Šedovlasý velitel s tenkým knírkem, jehož jeho vrstevníci oslovovali generál 'Dick', byl poslán do Afriky k Západním pouštním jednotkám, aby odrazil stupňující se nátlak Itálie. A O'Connor vykonal vše tak, jak byl pověřen, i přes nerovnoměrné rozdělení sil, které hrálo v jeho neprospěch. 9. prosince započal s Operací Compass. Během dvou dní rozdrtila britská vojska italskou armádu v Sidi Barrani a O'Connor tak úspěšně zahnal Italy zpátky do Libye.

V lednu 1941 přeorganizoval Západní pouštní jednotku a zaútočil na italskou pevnost Bardia. Po dvou dnech nátlaku podlehla. 21. ledna jeho jednotky úspěšně obsadily životně důležitý přístav v Tobruku. V únoru padlo pobřežní město Beda Fomm a O'Connor zajal 20 000 italských vojáků, zatímco jejich ztráty činily pouze devět mrtvých Britů a Australanů a patnáct jich bylo zraněno. V kontinuálním vítězném maratónu O'Connorova velení se jeho jednotkám podařilo zajmout 130 000 italských a libyjských vojáků a téměř 400 tanků.¹⁸ Byly to však právě jeho úspěchy, které změnily průběh války v severní Africe a získaly výhodu

pro strany Osy. Hitlera nenadálý úspěch britských jednotek v Africe zaskočil a přivedl ho k okamžité a silné podpoře Mussoliniho režimu, aby zabránil italské porážce v Africe. Z tohoto důvodu se v únoru 1941 jednotky Afrika Korps pod velením generálmajora Erwina Rommela začaly vylodovat v Tripoli.

Zaútočil 31. března 1941 s překvapivým protiútokem, který donutil Západní pouštní jednotky stáhnout se do obranných pozic a zachránil tak italskou armádu. Britové museli obhajovat i území v Řecku, kde se na příkaz Winstona Churchilla přesunovala spousta materiálu i mužů. Wavell tak postrádal nezbytnou sílu pro úspěšnou obranu před italsko-německou koalicí a brzy byl donucen vzdát se svých pozic.

Bez O'Connora ve velení Západních pouštních sil se tak nový velitel potýkal s předem prohraným bojem. Třiapadesátiletý ženista generálporučík sir Philip Neame byl dosazen k vojenským Královským inženýrům v roce 1908. Měl vážnou tvář, průměrnou výšku, byl znám svou precizností a břitkým britským humorem. Pocházel z rodu Shepherd-Neamů v Kentu. Byl neobvykle odvážný, což se prokázalo při bitvě u Neuve Chapelle ve Francii 19. prosince roku 1914, kdy sám bez jakékoliv pomoci zadržel postup německých jednotek. Zasypával je nepřetržitou granátovou palbou, aby tak bataliόν jednotky Západního Yorkshiru úspěšně evakuoval všechny zraněné. Za tuto neobvyklou statečnost obdržel Řád královny Viktorie. Aby toho nebylo málo, o deset let později, v roce 1924, vyhrál zlatou medaili ve střelbě při olympijských hrách v Paříži. Jediný nositel tohoto řádu, který se zároveň stal olympijským vítězem.

Pokud se Neame neúčastnil bojů či válečných prací, věnoval se svým osobním vášním – dobrodružnému objevování a lovu. Prozkoumával ty „nejpodivnější kouty celého světa, kde domorodci byli vše – jen ne přátelští... Šplhal po horách a s oblibou lovil velké a nebezpečné dravce.“¹⁹ V Indii téměř přišel o život při útoku bengálského tygra, avšak ani to jej neodradilo a jizvy z tohoto setkání tak hrdě nosil na těle.

Vzhledem k jeho oblibě zeleně zbarveného inkoustu dostal od svých kolegů překvapivě přezdívku „Zelený inkoust“. Mezi válkami velel Neame

brigádě v Indii a poté byl v roce 1938 dosazen jako velitel Národní vojenské akademie ve Woolwichi, kde měl vybírat nové důstojníky pro armádu.

Když zoufalý Wavell nabídl dne 3. dubna 1941 čerstvému rytíři siru O'Connorovi velení Západní pouštní jednotky, O'Connor odmítl, jelikož „střídání koní uprostřed závodu ničemu nepomůže“. Na Wavellův požadavek však O'Connor doporučil Neameho, který s sebou přivedl dalšího zkušeného bojovníka z pouště, čtyřicetšestiletého brigádního generála Johna Combeho, který velel 11. husarské jednotce, regimentu, který získal věhlasnou slávu během útoku lehké kavalerie proti ruským jednotkám v roce 1854.

Combe v kavalérském stylu velel jednotkám sestávajícím z postarších obrněných vozidel značek Rolls-Royce a Morris, které odřízly Italy při jejich ústupu z Mersa el Brega na počátku roku 1941.²⁰ Stejně jako nadřízený, i pohledný hnědovlasý John Combe s upraveným knírem obdržel vyznamenání Řádu za vynikající službu za jeho úspěchy v pouštních oblastech a byl doporučen na vyšší pozici.

O'Connor a Combe patřili k Neameho mobilnímu velitelství. Vzhledem k okolnostem však Neame ztratil kontakt s Gambier-Parryho 2. obrněnou divizí, která zoufale odrážela útoky dvou německých divizí a pomalu se rozpadala. Vzhledem k tomu, že jejich velitelství v Marawě, 96 kilometrů vzdálené od jednotek Gambier-Parryho, hrozilo, že bude smeteno rychle postupujícími německými jednotkami, rozhodla se trojice mužů pro okamžitý ústup k městu Tmini, a to v noci 6. dubna. 8. velitelská jednotka tak opustila Marawu o půl osmé večer. Poté místo opustili rovněž velitelé O'Connor, Neame a Combe.

Jejich malý konvoj sestával ze tří aut. Vedl je Neame v jeho Lincoln Zephyru spolu s O'Connorem, brigádním generálem Combem a řidičem. Další byl Ford Mercury s řidičem a Neameho pobočníkem poručíkem Lordem, vévodou z Ranfurly, stejně tak jako služebníci Neameho a O'Connora.²¹

Švihácký aristokrat, dvacetisedmiletý vévoda z Ranfurly, neboli také „Dan“, jak mu říkali jeho přátelé, byl šestým vévodou panství v Ranfurly

a sloužil v Nottinghamshirském hrabství.²² Měl krásnou a odhodlanou manželku. Hermione, komtesa z Ranfurly, odmítala sedět doma a čekat na návrat manžela, a tak porušila veškerý protokol a odcestovala do Káhiry, kde se se svým mužem stýkala v jeho volných dnech.

Zadní část konvoje tvořil Chevrolet Utility, v němž cestoval O'Connorův pobočník, kapitán John Dent, řidič a většina zavazadel a majetku důstojníků. Při Dentovi stálo štěstí, jelikož ztratili dvě auta před sebou již hodinu po výjezdu, zatímco se snažili prolézat se ploužícím konvojem všech ustupujících britských vozidel.²³

Neame přikázal řidiči odbočit z hlavní cesty do Dery a namísto toho se vydat zkratkou vedoucí do města Martuba. Řidič však již jevil známky vyčerpání, a tak Neame převzal volant sám. Dvě velká americká auta zuřivě uháněla teplou pouštní nocí za doprovodu oblak písku a prachu. Po více než patnácti kilometrech zahlédl brigádní generál Combe jakousi ceduli podél cesty, připevněnou na starou plechovku, a proto navrhl, aby zastavili a blíže ji prozkoumali. Neame odmítal, jelikož si byl jist, že správnou cestu zná a není třeba se ničeho obávat.

Po několika dalších kilometrech začal být generál O'Connor patrně nervózní. Všiml si totiž, že měsíc se octl na nesprávné straně oblohy. Místo toho, aby tak směřovali na východ, postupují spíše na sever. Několikrát tedy vznesl stížnosti směrem k Neamemu, který to po chvíli nevydržel, zastavil a nechal řidiče opět se ujmout řízení. Vrátili se tedy ke svému putování, důstojníci v poklidu podřimovali, dokud je řidiči nevbudili a neupozornili na další konvoj před nimi.

Lord Ranfurly se okamžitě vyptával na konvoj, u kterého se octli, avšak v temnotě nebylo možno nic rozeznat. Auta měla navíc stínidla, aby neoznačovala svou polohu pro nepřátelské jednotky.

„Nevím, pane, ale nezdá se mi to,“ ozval se řidič. „Mám dokonce pocit, že když jsme předjížděli toho posledního, zaslechl jsem nějaký cizí jazyk.“

Kousek před nimi auto s generálem Neamem zastavilo. Ranfurly vyklonil hlavu z okénka spolujezdce a pozorně naslouchal. Mezi zvukem